

Thorkil Ørum: Agrarkapitalisme og fascisme i Ferrara 1870-1922. Kultursociologiske Skrifter nr. 13. Kbh. 1981. Akad. Forl. 355 sider. 65 kr.

Ferrara-provinsen i Nord-Italien leverer det paradoks at have en meget speciel historisk udvikling siden Risorgimento, og på samme tid at eksemplificere Italiens nyere historie. Et meget omfattende jordforbrederingsprojekt (kanal- og digebyggeri m.m.) satte en hastig kapitalistisk udvikling i gang i landbruget. Under indtryk af de proletariserede bønders og landarbejderes fremstød i årene umiddelbart efter 1. verdenskrig indgik jordejerne i alliance med den spirende fascistiske bevægelse, ændrede dens politiske målsætning og brugte den i terroriseringen og undertrykkelsen af arbejdernes organisationer. Ferrara blev den første provins, hvor fascisterne (ikke kun på grund af terroren) vandt en massebasis, der registreredes markant ved valget i maj 1921.

Det er denne historie Thorkil Ørum har undersøgt og sat ind i en, for en dansk læser nødvendig, ramme af almindelig Italienshistorie. Naturligvis er han ikke den første, der har set dette oplagte emne. Han bruger og forholder sig gennemgående kritisk reflekterende til den tidligere litteratur; men man savner i bogen en samlet gennemgang og kritik af den hidtidige forskning. Fremstillingen af sammenhængen mellem de særlige dyrkningsforhold, jordejendomsformer og forskellige udbytningsformer er kyndig og instruktiv. Behandlingen af fascisternes (og godsejernes) sejr i socialisternes traditionelle »røde bælte« følger til den velkendte historie om squadristi-terroren, at det lykkedes at splitte arbejderne ved at love og også gennemføre ganske omfattende udparcelleringer til forpagtning. Den almindelige Italienshistoriske ramme er væsentligt svagere belyst. Her må det anbefales at have en anden og bedre fremstilling, som desværre endnu ikke findes på dansk, ved hånden. Bogen ville i øvrigt have vundet ved med hård hånd at have udryddet gentagelserne, der skønmæssigt optager 25-30% af siderne.

Henrik S. Nissen

Holger Hammerich: Mit levnedsløb. Udg. v. Tage Kaarsted, Odense Universitetsforlag 1980. 262 s. 80 kr. + moms.

Dette er den anden levnedberetning, Ordenskapitlet og de kongelige ordeners historiograf udgiver; den første var M. R. Hartlings erindringer, der udkom i 1977. Ideen er god, men ikke uden problemer. Holger Hammerich var, som Tage Kaarsted også fremhæver i sin indledning, ikke nogen fremtrædende politiker eller erhvervsmand, men en dygtig, hæderlig og beskeden højremand, der sad i folketinget fra 1890 til sin død i 1915, og det spørgsmål melder sig naturligvis, om hans erindringer nu også er en udgivelse værd?

Både ja og nej. Principielt er man glad for enhver udgivelse, og Hammerichs erindringer er tillige velskrevne og giver et godt blik ind i det nationalliberale miljø, der var hans baggrund. Om hans politiske indsats får man imidlertid ikke meget at vide, og folketingsarbejdet omfatter kun ca. 1/5 af erindringsmanuskriptet. Dog skal det siges, at manglerne afhjælpes noget ved, at udgiveren som bilag har tilføjet tre spændende artikler af Hammerich om forsvaret – fra 1872 og 1909.

Skal man omvendt bedømme udgivelsen udfra, hvad der i øvrigt ligger af uudgivne manuskripter og breve fra perioden op til første verdenskrig, må man nok sige, at Holger Hammerichs erindringer ikke hører til det væsentligste. Det er begrænset, hvad nyt der oplyses, og alt i alt er bogen således en af de små nyttige udgivelser, der imidlertid også har deres berettigelse.

Carsten Staur